

№ 20 (469)
Май 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Рэгіянальныя выданні: кніга пра ўрочышча на Луніначчыне – стар. 2**
- **Неабыхавыя развагі: лёс Любчанскага замка – стар. 3**
- **Погляд на мінулае: тэрыторыя Беларусі ў XX ст. – стар. 5**

Экскурсія па Прылуцкім палацава-паркавым комплексе

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

А дбыўся круглы стол, дзе абмяркоўвалася будучыня палацава-паркавага комплексу, 21 мая. Арганізатарамі яго выступілі грамадскія аб'яднанні «Беларускі фонд культуры», «Мінскі сталічны саюз прадпрыемальнікаў і працадаўцаў» і Мясцовы гісторыка-культурны фонд «Ляліва». На сустрэчу былі запрошаныя прадстаўнікі грамадскіх аб'яднанняў, чыноўнікі Міністэрства культуры і аблвыканкама, а таксама – журналісты, супрацоўнікі бровара «Аліварыя», прадпрыемальнікі, грамадзяне, неабыхавыя да прылуцкай спадчыны. На жаль, не ўсе з розных прычынаў змаглі быць на круглым stole.

Адкрылі сустрэчу дырэктар Прылуцкага цэнтра народнай творчасці Леанід Волчак і дырэктар фонду «Ляліва» І. Гардзіеўскі, далей рэй вёў старшыня БФК Уладзімір Гілеп. І. Гардзіеўскі коратка спыніўся на гісторыі сядзібы, на тым унёску, што зрабілі прадстаўнікі роду (у прыватнасці, Ян Караль Аляксандр, губернатар Мінска з 1980 па 1901 гг., Эмерык), распавёў аб мэтах фонду, планах, як мяркуецца прыцягнуць увагу грамадскасці і дзяржавы да спадчыны Прылукаў. Прапануецца добраўпарадкаваць тэрыторыю парку і вакол палаца, пабудаваць капліцу на месцы той, што некалі тут была, адкрыць з дапамогаю «Аліварыі» бровар, стварыць агра-сядзібу, пабудаваць амфітэатр... Як бачым, планаў нямала. Круглы стол і меў на мэце вызначыцца з тым, як падступіцца да іх ажыццяўлення, пачуць прапановы і парады.

Круглы стол

Да графаў Чапскіх, у Прылуці

Апошнім часам усё часцей стала з'яўляцца інфармацыя, што неабыхавыя людзі бяруць пад сваю апеку «памяткі сівой даўніны» – старыя сядзібы, паркі, палацы... Нядаўна паўстала грамадская ініцыятыва па рэканструкцыі і захаванні сядзібна-паркавага комплексу ў Прылуках, што на поўдзень ад сталіцы. Прадпрыемальнік Іван Гар-

нездарма старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч значыць: «Неабходна распрацаваць канцэпцыю арганізацыі тэрыторыі. Бо гэта – не адным будынкам кіраваць. Спа-

І. Гардзіеўскі

чатку варта распісаць тэкст-заданне, вылучыць працоўную групу». Тут да месца ўгадаць словы У. Гілепа, што ўжо ёсць досвед рэканструкцыі палаца Радзівілаў у Нясвіжы: «Варта вывучыць, як рабілі там, з чаго пачыналі, на што абаніраліся. Трэба ўзяць на працоўкі і прымяніць іх да палаца Чапскіх».

Ён сваімі напрацоўкамі прыехаў дызайнер Уладзімір Малашка. І выклікаў дыскусію. Ён прапанаваў не толькі (не столькі) захады па рэканструкцыі гістарычнай спадчыны. Дызайнер выказаў свае прапановы пабудаваць поруч з палацам Гутэн-Чапскіх (маўляў, граф жа быў аматарам навізны, калі пэўныя пабудовы з'яўца ў Прылуках, сюды паедуць турысты і проста людзі, якія будуць выдаткоўваць грошы на забавы) каланату ў старажытнагрэчаскім стылі, храм каханья, дзе б маладыя маглі заключаць

дзеўскі з сябрамі заснаваў Мясцовы гісторыка-культурны фонд «Ляліва», які ставіць за мэту прыцягненне ўвагі грамадскасці і дзяржаўных структураў да помніка, звязанага з выдатным графскім родам фон Гутэн-Чапскіх. Нагадаем, што «Краязнаўчая газета» не раз друкавала артыкулы і пра Чапскіх, і пра іх маёнткі ў Прылуках і Станькаве.

шлюбам, а таксама – казіно і некалькі кітайскіх дамкоў. Вядома, пасля гэтых прапановаў большасць выступоўцаў спынялася на планах У. Малашкі. І гучалі засцярогі, каб не пераўтварыць гісторыка-культурную спадчыну ў цэнтр з навадзеламамі, дзе акурат спадчына будзе зніжэляваная дзеля выманьвання грошай у самых розных наведнікаў.

Слушныя прапановы выказалі краязнаўцы Павел Каралёў і Анатоль Валахановіч. Першы заўважыў, што ўсе маёнткі вакол Мінска былі звязаныя між сабою – архітэктурна, шляхамі, нават – сямейнымі сувязямі гаспадароў. Таму было б добра супрацоўнічаць ініцыятарам адраджэння старых сядзібаў, каб разам вырашаць у прынтцыпе аднолькавыя пытанні, развязаць праблемы, а ў будучыні – стварыць адзіны маршрут ад маёнтка да маёнтка. Дарэчы, аналаг ёсць у Польшчы, дзе створанае так званае «драўля-

нае кола Бельска» – можна наведаць старыя цэрквы вакол гэтага горада. Сп. Валахановіч, падтрымліваючы сп. Каралёва, дадаў, што Прылука належаць да Станькаўскага ключа роду фон Гутэн-Чапскіх. Таму проста неабходна супрацоўнічаць грамадскаму аб'яднанню «Прылуцкая спадчына» з калегамі і аднадумцамі з Дзяржынскага раёна. Тым больш, на круглым stole быў архітэктар Алег Масліеў, які шмат гадоў займаецца вывучэннем і рэстаўрацыяй розных гістарычных аб'ектаў Міншчыны, стварыў макет палаца ў Прылуках, які цяпер знаходзіцца ў мясцовым цэнтры народнай творчасці (дзе, дарэчы, і праходзіла сустрэча).

Напрыканцы было прынятае падсумаванне, ухваленае аднагалосна. Мяркуюцца накіраваць яго ў розныя ўстановы, далучыць да аднаўлення Прылуцкага палацава-паркавага комплексу. Значыць, праца не заканчваецца. Значыць, яшчэ адзін знакавы помнік будзе адраджаны, спадзяемся, ва ўсёй першапачатковай прыгажосці.

Мы ж друкуем на *стар. 2* прынятую адозву. І запрашаем чытачоў далучацца да абмеркавання тэмы захавання і адраджэння былых сядзібаў – цэнтраў культуры і асветы цягам стагоддзяў. Не ўсім ім папчасціла дажыць да нашых дзён, не ўсе прыцягваюць цяпер увагу грамадскасці ды ўладаў. Так што – працы хоцьдзі!

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

На тым тыдні...

✓ **23 мая** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **вечарына з цыкла «Зямля – аснова ўсёй Айчыне»**, прысвечаная міжнародным літаратурным паралелям (творы Эміля Заля і Якуба Коласа).

У мерапрыемстве бралі ўдзел народная артыстка Беларусі Таццяна Мархель, народны мастак Беларусі Васіль Шаранговіч, паэт Андрэй Хадановіч, старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, артысты тэатра французскай песні «Каравела». Спецыяльна да вечарыны была падрыхтаваная выстаўка выданняў вядомых твораў Эміля Заля і Якуба Коласа.

✓ **24 мая** ў Мінскай галерэі «Палац мастацтваў» пачала працу **выстаўка «Праект»**, што аб'яднала яркіх прадстаўнікоў беларускага мастацтва (звыш 150 твораў знакамітых мастакоў). Экспазіцыя займае ўсе чатыры залы палаца.

Адначасова тамсама праходзіць персанальная **выстаўка Зоі Луцэвіч**.

Выстаўкі можна наведаць да 16 чэрвеня.

У мінулым нумары ў інфармацыі за 17 мая прайшла пачынальная – вечарына была прымеркаваная да 100-годдзя В. У. Івашына.

Просім прабачэння ў чытачоў.

Дзень памяці Максіма

24 мая Літаратурны музей Максіма Багдановіча гасцінна сустракаў гасцей, якія завіталі на літаратурна-музычную імпрэзу «Я не самотны, я кнігу маю...», прымеркаваную да Дня памяці Максіма Багдановіча. У вечарыне ўзялі ўдзел сучасныя беларускія паэты, перакладчыкі, мастакі, музыкі, якія спрычыніліся да перавыдання адзінага прыжыццёвага зборніка паэта «Вянок». І гэта вельмі важна, бо за свой нядоўгі век (25 з паловай гадоў) творца здолеў давесці ўсё да свету, што беларуская мова нічым не горшая за астатнія мовы, што на ёй можна выказаць самыя розныя адценні чалавечых пачуццяў, самыя тонкія рухі чалавечай душы. Для духоўных нашчадкаў Максіма Багдановіча, тых, хто чытае яго творы, захапляецца яго словам, геній паэта – неўміручы агмень, што асвятляе жыццё, думкі, мары, памкненні і штодзённую працу.

А на наступны дзень (25 мая) адбылася памінальная служба ў мінскім праваслаўным саборы Пятра і Паўла і ўскладанне кветак да помніка паэту, што ў сквера каля опернага тэатра. Прыемна адзначыць, што традыцыйна ў гэты дзень ускладалі кветкі да помніка Паэту нашыя даўнія сябры – удзельнікі гісторыка-патрыятычнага клуба «Спадчына» з м. Дварэц Дзятлаўскага раёна.

Паводле інфармацыі арганізатараў

ГА «Беларускі фонд культуры»
ГА «Беларускі саюз прадпрымальнікаў»
ГА «Мінскі сталічны саюз прадпрымальнікаў і працадаўцаў»
Мясцовы гісторыка-культурны фонд «Ляліва»

Падсумаванне круглага стала «Роля роду Гутэн-Чапскіх у гісторыі Беларусі. Прылуцкі сядзібны комплекс – якім яму быць?»

21 мая 2013 г.

Мінскі раён, в. Прылука

Удзельнікі круглага стала «Роля роду Гутэн-Чапскіх у гісторыі Беларусі. Прылуцкі сядзібны комплекс – якім яму быць?»

прызнаючы неацэнны ўнёсак роду Гутэн-Чапскіх у эканамічнае, культурнае і грамадскае развіццё горада Мінска і Мінскай вобласці, **грунтуючыся** на прынцыпах дзяржаўна-прыватнага партнёраства, сацыяльнай адказнасці бізнесу перад дзяржавай,

прымаючы да ўвагі асноўныя палажэнні Дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі» на 2011–2015 гг., Дзяржаўнай праграмы развіцця турызму ў Рэспубліцы Беларусь і інш.,

разглядаючы культуру як сродак развіцця эканомікі, **дбаючы** аб зберажэнні гісторыка-культурнай спадчыны краіны, **вырашылі:**

1. Здэяйсняць працу, накіраваную на:

• выкарыстанне гісторыка-культурнай спадчыны роду Гутэн-Чапскіх у мэтах сацыяльнага і культурнага развіцця краіны і Мінскай вобласці, **у прыватнасці:**

• правядзенне тэматычных сустрэчаў, фестываляў, выставак, фальклорна-этнаграфічных святаў, іншых культурных і гаспадарчых мерапрыемстваў, арганізаваных сумесна з органамі ўлады, прадпрымальніцкімі структурамі, суб'ектамі гаспадарання, грамадскімі арганізацыямі;

• папулярызацыю спадчыны графскай дынастыі Гутэн-Чапскіх праз стварэнне і распаўсюджванне друкаваных, аўдыё-, відэамаатэрыялаў аб жыцці і творчасці прадстаўнікоў знакавага для г. Мінска і вобласці роду;

• рэалізацыю мерапрыемстваў, накіраваных на фармаванне станоўчага турыстычнага іміджу горада Мінска і Мінскай вобласці;

• стварэнне турыстычнага кластара «Гісторыя і сучаснасць: Мінск – Прылука – Станькава – Мір – Нясвіж» і распрацоўку тэматычных турыстычных маршрутаў па мясцінах, звязаных з дзейнасцю роду Гутэн-Чапскіх;

• арганізацыю міжнароднага культурнага абмену, садзейнічанне сяброўству, супрацоўніцтву і пашырэнню культурных сувязяў з партнёрамі з Расіі, Польшчы, Літвы і іншых краінаў, дзе праходзіць жыццёвы шлях Гутэн-Чапскіх;

• усталяванне помніка (бюста) губернатара Мінска з 1880 па 1901 гг. графу Яну Каралю Аляксандру фон Гутэн-Чапскаму ў Мінску;

• распрацоўку канцэпцыі і генеральнага плана рэканструкцыі сядзібнага комплексу ў в. Прылука Мінскага раёна, наданне яму статуса гісторыка-культурнага і гаспадарчага запаведніка абласнога падпарадкавання;

• рэалізацыю праектаў сумесна з Нацыянальнай акадэміяй навук, Нацыянальным акадэмічным тэатрам імя Янкі Купалы, РУП «Белтэлекам», ААТ «Піўзавод Аліварыя», КУП «Мінсктранс», РУП «Белэнерга» і інш., выкарыстанне напрацовак грамадскай арганізацыі «Прылуцкая спадчына» пад патранатам ГА «Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС)».

2. Лічым неабходным:

зварнуцца ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь, Мінскі аблвыканкам, Мінскі гарвыканкам, Адміністрацыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь з просьбай падтрымаць ініцыятыву грамадскасці і бізнес-супольнасці па напрамках, адлюстраваных у пункце 1 падсумавання.

Ад імя прысутных на круглым stole

Старшыня ГА «Беларускі фонд культуры»

Старшыня ГА «Беларускі саюз прадпрымальнікаў»

Першы намеснік старшыні ГА «Мінскі сталічны

саюз прадпрымальнікаў і працадаўцаў»

Дырэктар Мясцовага гісторыка-культурнага фонду «Ляліва»

У. Гілеп

А. Калінін

А. Грамадчанка

І. Гардзіеўскі

У мінулым годзе ўбачыла свет кніга Івана Панасюка «Урочышчы і мясціны вакол Валуты», якую выдала Пінская рэгіянальная друкарня. Гэта ўжо не першы вынік краязнаўчых пошукаў Івана Аляксеевіча, якімі ён займаецца шмат гадоў. Але новая кніга варта таго, каб адзначыць яе асобна. Выданне можна было б з упэўненасцю назваць тапанімічнай энцыклапедыяй Лунінецчыны, калі б не адзін істотны момант – толькі тапанімікай справа там не абыходзілася. Але напачатку – цытую аўтарскую заўвагу: «Даводжу да ведама чытачоў, што на вокладцы назва вёскі ВАЛУТА надрукавана так, як яе называлі старажылы і называе большасць жыхароў сталага ўзросту сёння. Ва ўсіх астатніх выпадках вёска і яе жыхары будучы напісаны ў брашуры: Велута, але Вялуцкая школа; велуцяне – мужчыны і велуцяне – жыхары ў множным ліку, велуцяныкі (у параўнанні са старадаўнім маўленнем – валуцяне, валуцяныкі)».

Упершыню ў пісьмовых крыніцах Валута ўзгадваецца ў 1580 годзе як сяло ў Наваградскім павеце ВКЛ, уласнасць віленскага кашталяна Яна Кішкі. Розначтанні – Валута або Велута – тлумачацца проста. Назва Велута пачала выкарыстоўвацца з канца XIX стагоддзя, але і сёння старажылы і амаль усе жыхары сталага ўзросту называюць вёску Валутой.

Асноўная ўвага ў кнізе нададзена менавіта тапаніміцы. Цягам сваіх пошукаў І. Панасюк сабраў і апісаў больш за паўтары сотні ўрочышчаў вакол Велуты і ў самай вёсцы, патлумачыўшы паходжанне

Гаваркія мясціны Лунінецчыны

назвы кожнай з гэтых мясцінаў. Назвы некаторых урочышчаў пададзеныя ў некалькіх варыянтах, з адрозным націскам і вымаўленнем – так, як называюць гэтыя мясціны самі жыхары наваколля. Гэта лішні раз пацвярджае, як асцярожна і клапатліва паставіўся аўтар да сваёй працы, адзначыўшы ў кнізе нават самыя малыя асаблівасці не толькі мясцовай тапанімікі, але і гаворкі. Вось, для прыкладу, як падаюцца назвы ўрочышчаў у кнізе:

«**Голя**. З літоўскага: пераўвільготненая сырая мясцовасць, балота; мясцовасць без лесу, з шырокім далаглядам. Знаходзіцца па дарозе да Бастыні, праз Ясенскую.

Заброддзе. 1. Месца «за бродам» – неглыбокім месцам у рэчцы, прыгодным для пераходу або пераезду; 2. А калі такое нізкае месца было ў вёсцы, то над вадой будаваліся кладкі. Сёння гэты вуліца ў Велуце, якая пачынаецца ад Арэхвы Касьяна з правага боку, калі ісці да былой вузкакалейкі, злева хаты Арэхвы Івана, Гардзюк Надзеі. Па вясне гэтая вуліца ў некаторых месцах затаплівалася вадой р. Цна, а пачыналася гэтае бездарожжа адразу пасля хаты Драбовічаў – Дзям'яна і Маланні, вось чаму адсюль рабіліся высокія кладкі і ішлі яны амаль да хаты Гардзюк Надзеі. Пасля таго, як выпрамілі кусок рэчкі ў 70-я гг., вада сёння так не пад-

тапляе гэтую вуліцу вёскі, аднак назва яе засталася назаўжды. Рэчка працякае ў 150-200 метрах ад дарогі.

Мачкоўскэ. (сенакос) Месца, прыгоднае не толькі для сенакоса, але і для замочвання (ад слова – *мачыць*), *Мочула* – невялікая сажалка, ваду якой выкарыстоўваюць для замочвання льну, канаплі і нават бочак. Падобныя назвы-тэрміны сустракаюцца на Пінскім і Лунінецкім Палессі. Знаходзіцца паміж Навасёлкамі і Велутой».

Акрамя назваў урочышчаў І. Панасюк прыводзіць у кнізе і найбольш распаўсюджаныя ў Лунінецкім раёне прозвішчы, тлумачыць іх паходжанне. Асобную ўвагу аўтар звярнуў на так званыя імёны-мянушкі. «У населеных пунктах, асабліва сёлах, вёсках, вялікіх хутарах і пасёлках часта існуюць шмат аднолькавых імёнаў і прозвішчаў, нават імёнаў па бацьку. Для таго, каб ведаць, аб кім канкрэтна ідзе размова, людзі і прыдумалі імёны-мянушкі». В'юга, Калінка, Масквічыха, Тхорык – вось некаторыя з пададзеных у кнізе імёнаў.

Вынікі краязнаўчых пошукаў І. Панасюка былі пакладзеныя ў аснову школьнага спецкурса «Лунінецчызнаўства», праграма якога таксама змешчана ў кнізе. І гэта ці не самы галоўны вынік працы даследчыка. Вельмі важна не проста вывучыць гісторыю свайго краю, але і перадаць цікавасць да яе тым, хто прыйдзе пасля нас. Тым больш, як упэўнены І. Панасюк, «у нас яшчэ ёсць шмат што адкрыць, зберагаць і шукаць».

Ніна
КАЗЛЕНА

Не шукайце красу за морам

Львоў 1960-х гадоў. Цяпер на вуліцы Драгаманава існуе Музей украінскага мастацтва. А я ў тых часы з дазволу ўдавы Іларыёна Свянціцкага Анісі Мацвееўны з вялізнага стала, запоўненага беларускімі старадрукамі (каля сотні кніг з дваццаці друкарняў) асцярожненька браў нашыя нацыянальныя святыні, фатаграфавалі вокладкі, старонкі кніг з аздабамі гравюраў... Гэта былі пярліны з так званых Беларускага аддзела напачатку Царкоўнага, а потым Нацыянальнага музея, створанага І. Свянціцкім з ініцыятывы Мітрапаліта Андрэя Шэптыцкага. Будзем удзячны і Яну Луцкевічу з Вільні за дапамогу, бо ўжо ў 1908 годзе І. Свянціцкі пісаў, што Беларуска аддзел існуе. Згадваем 105-годдзе ад пачатку яго паўнаўладнага існавання. Запрашаю віртуальна прабегчыся вокам каля сімвала Львова, зазірнуць на старонкі даследавання І. Свянціцкага (а вунь і яго аўтографтлумачэнне да тома Бібліі). Не прыходзілася бачыць зачытаныя старонкі пражскіх выданняў Скарыны і дамаляваныя руплівай рукою невыяўныя гравюры? Не трэба ехаць за моры-акіяны і вышукваць рарытэты. Вунь Статут ВКЛ з пячаткай уласніка! Дакраціцеся позіркамі і павіншуйце продкаў са 100-годдзем кнігі з друкарні пана Марціна Кухты.

Там, у Львове, які ахрысціў мяне на беларуса яшчэ ў тых 1960-х, складаліся першыя выгукі для верша «Малітва Скарыны»:

Во гэтак сама як дзічына на дальні выбегла лужок, а прызнае сваё лаўжо; як птушачка: з-пад аблачыны палі, разлогі аглядае, а ведае сваё гняздо ў траве высокай і густой; як рыба: ў чарадзе гуляе, плыве да берага чужога, а чуе родныя віры; як пчолы: ў полі да пары, а ворага ля іх парога, вулей баронячы, зваююць; таксама й людзі: да зямлі, дзе ўгадаваныя былі, дзе Бог ім сэрцы акрыліў, – любоў вялікую мілуюць.

ПРАЖСКОЕ ИЗДАНИЕ КНИГИ ПОЧИ
НАСЕН. ЗАПОЛНЕ. БИЛОЖИНА.
НАРУСКИ. НАРУСКИ. ДОТОВИЗ.
ПРАЦНИК. СЛОВИТИЗСНИ
ИЗДАНИЕ. ГИДА. ПОЛОУКА

Радасна было ўведаць, што апантаны радзімазнаўца (ён жа руплівец на адказных пасадах) Алесь Карлюкевіч рыхтуе да юбілею пражскага выдання Бібліі арыгінальную кнігу, у якой знакамітае выслёўе (верш Скарыны) будзе прадстаўленае на мовах многіх мацерыкоў. Бо мы ўсе людцы на планеце, як і тыя рыбы, птушкі і пчолы, да месца, дзе нарадзіліся і ўгадаваныя ў Боже, вялікую ласку (любоў!) маем у сваіх сэрцах.

Сяргей ПАНІЗЬНІК,
пісьменнік,
краязнавец,
г. Мінск

«Час надзей, светлых мрой і чакання...»*

Разважанні пра лёс Любчанскага замка

Сёлета ў красавіку адбылося чарговае справаздачнае пасяджэнне фонду «Любчанскі замак». Хоцяцца падзяліцца ўражаннямі і роздумамі чалавека, які акунуўся ў яго атмасферу.

Па-першае, уражвае аб'ём зробленай за 2012 год працы. Гэта і археалагічныя раскопкі, і праца па аднаўленні дзвюх вежаў, і рэканструкцыя замкавай сцяны, і садова-паркавыя працы. Думаю, падрабязная справаздача пра гэта з'явіцца на сайце фонду. Але і без гэтага адраджэнне замка ўражвае любога наведніка. Шмат падарожнічаю па роднай Беларусі, але ж не магу назваць прыклада больш выніковай грамадскай працы.

Другое ўражанне – гэта тая адухоўленая атмасфера, якая магчыма толькі ў асяродку людзей кемлівых, неабыякавых, аб'яднаных агульнай і вялікай справай. Натуральна, распавядаць пра добраахвотнікаў, што падарвалі Любчы значную частку сваёй душы, часу і сілаў, можна бясконца доўга. Усе яны цікавыя па-свойму: ад апантаных прафесіяналаў, якія рашаюць надзвычай складаныя гістарычныя, архітэктурныя, практычныя праблемы, да кожнага валанцёра, які хоць ненадоўга дакрануўся да агульнай справы. І ўсё ж, каб спатрэбілася намалюваць нейкі агульны партрэт «улюбёнага ў Любчы», то на палатне праступіў бы зусім юнацкі твар, што напўняе аптымізмам кожнага чалавека, неабыякавага да айчынай гісторыі і культуры.

Яшчэ адно. Заварожвае складанасць і маштабнасць задачаў, якія ўжо вырашаныя вялікім калектывам на чале з няшматлікім кіраўніком фонду Іванам Пячынскім, і якія яшчэ дзевяццаць вырашаць. Зразумела, на гэтым шляху кожнай грамадскай ініцыятыве неабходна дзяржаўная дапамога. У сувязі з чым сапраўды важным стаў удзел у працы справаздачнага пасяджэння намесніка старшыні Навагрудскага райвыканкама Алены Ермаковай і начальніка Упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Ігара Чарняўскага. Алена Яўгенаўна не хавала, што магчымасці (у прыватнасці, фінансавыя) мясцовай улады даволі абмежаваныя, аднак яе выступленне парадавала яснасцю думкі і выказаным імкненнем максімальна спрыяць працы фонду.

У прыватнасці, яна расказала, што ў замка нарэшце з'явіўся гаспадар – Любчанскі сельсавет. Алена Яўгенаўна паабяцала асабіста кантраляваць набалелае пытанне пра знос несанкцыянаваных пабудоваў прыватных асобаў, якія літаральна «не даюць дыхаць» замку, не дазваляюць працягваць археалагічныя працы.

Больш складана асэнсаваць выступленне І. Чарняўскага. З аднаго боку, ён выступіў з яркай прамовай пра неабходнасць весці ўсе працы па аднаўленні замка ў адпаведнасці з прынятымі ў краіне патрабаваннямі, каб зняць усе пытанні «карэктнасці» рэстаўрацыі не толькі перад сучаснікамі, але і перад нашчадкамі. Прыемна, што прафесіянал так шырока і адказна ставіць задачу. Неабходнасць падрыхтоўкі агульнай канцэпцыі і практна-каштарыснай дакументацыі, на мой погляд, усведамляецца ўсімі ўдзельнікамі сустрэчы. Аднак распрацоўка названых дакументаў – задача архіскладаная. Яе вырашэнне пад сілу толькі калектыву прафесіяналаў і, у любым выпадку, вымагае значнага часу і сур'ёзных матэрыяльных сродкаў.

Азнаёміўшыся ў прэсе з інфармацыяй пра ўключэнне Любчы ў праграму «Замкі Беларусі», я была ўпэўненая, што Міністэрства культуры (дзяржава) будзе фінансаваць працы па аднаўленні Любчанскага замка. Таму надзвычай вялікім было расчараванне, калі высветлілася, што міністэрства толькі рэкамендуе фонду, што неабходна рабіць, а шукаць сродкі на выкананне пастаўленых задачаў і вырашаць іх фонд павінен самастойна.

У сваім выступе І. Чарняўскі падняў пытанне пра ўсталяванне купала на Брамную вежу. Не першы год вежа мае толькі часовы дах. Ігар Мяфодзевіч адзначыў, што Міністэрства культуры задаволеное прадстаўленымі прапарцыямі купала і паказаў падрыхтаваны Праўленнем ліст фармату А4 узгаднення гэтых прапарцыяў з Нацыянальнай акадэміяй навук. Аднак ён падкрэсліў, што гэтага яўна недастаткова для пачатку працы, і Праўленне фонду павіннае прадставіць адпаведнае абгрунтаванне і практную дакументацыю па купале для яе зацвярджэння.

І. Пячынскі з абурэннем адрэагаваў на гэтае патрабаванне. Трэба сказаць, што спачатку яго рэакцыя падалася залішне эмацыйнай. Аднак высветлілася, што адпаведны

камплэкт дакументацыі на 40 лістах быў накіраваны ў міністэрства яшчэ 13 месяцаў таму! У кастрычніку 2012 года ён быў разгледжаны і адобраны радай Мінкультуры. А пра-дэманстраваны ліст з'яўляецца толькі дадаткам да разгледжанай радай дакументацыі, і быў падрыхтаваны па патрабаванні Мінкультуры. Больш за тое, аказваецца, у адпаведнасці з існуючым заканадаўствам узгадненне праектнай дакументацыі з НАН Беларусі ажыццяўляецца толькі для помнікаў, якія адносяцца да «0» і «1» катэгорыяў, а Любчанскі замак адносіцца да «2» катэгорыі. Тым не менш, узгадненне было зробленае. Далей Іван Антонавіч пайнфармаваў, што дакументацыя па паркавым комплексе пыліцца ў нетрах міністэрства больш за два гады, што чыноўнік, які прысутнічаў на мінулагадняй справаздачы, абяцаў вырашыць гэтае пытанне. Атрымліваецца, што не выдаткоўваючы на працы па Любчанскім замку сродкаў і не прадастаўляючы прафесійнай дапамогі, Міністэрства культуры на працягу двух гадоў не можа знайсці часу для разгляду падрыхтаванай дакументацыі, чым тармозіць дзейнасць фонду і ставіць пад пагрозу рэканструкцыю Брамнай вежы.

У чым прычына таго, што адбываецца? Хто канкрэтна ў міністэрстве «заваліў» працу па Любчы? Адказаў на гэтыя пытанні, на жаль, не прагучала. Усе пышкі, натуральна, упалі на І. Чарняўскага. Ён абяцаў разабрацца. Вельмі хочацца верыць, што ён рассячэ гордзіеў вузел застарэлых праблемаў і стане тым чараўніком, які дазволіць не збаўляць абароты ў рэканструкцыі замка. Ва ўсякім разе, валанцёры, неабыякавыя да лёсу Любчы, вераць у такую магчымасць.

Святлана ЛУТАЎЦОВА,
кандыдат
гістарычных навук,
дацэнт БДУ,
валанцёр Любчанскага замка

* Радок з верша А. Балудзенкі «Кране душы».

Наноў узводзіцца замкавая сцяна

Імя на скрыжальных памяці

(Заканчэнне. Пачатак у № 19)

Асобай прафесара Бельскага зацікавіліся, і ён апынуўся пад пільным «надрэмным вокам». Пагроза арышту была абсалютна рэальнай. Зацапіцца органам НКУС можна было і за тое, што Ф. Бельскі родам з памежжа – Цімкавічы на той час знаходзіліся побач з дзяржаўнай граніцай СССР і Польшчы. Скампраметаваць і абвінаваціць чалавека ў варожай дзейнасці тады, у сталінскія часы, было зусім не цяжка. Думаецца, гэта было толькі пытанне часу, калі прыйдуць па Фаму Антонавіча з ордэрам на арышт. Але можна толькі здагадавацца, як яму напачатку новага 1936/1937 навучальнага года ўдалося пакінуць Магілёў і па сутнасці выбіцца з пасткі. У працоўнай кніжцы 16 верасня 1936 г. быў зроблены наступны запіс: «В связи с окончанием договора о персональной ставке разрешено выехать из БССР. Отношение Наркомпроса БССР от 16/IX 1936 г., № 8». Што гэта: прадуманы ход і ўдэкі, шанцаванне, цудадзейнае збавенне? Пляменніца вучонага Т. Ятальчыць, што, як і ў іншых выпадках, тут трэба аддаць належнае жонцы вучонага Кацярыне Міхайлаўне, а менавіта яе бездакорнай інтуіцыі, уменню прадабчыць і дакладна прагназаваць будучае. Яна, паводле словаў Тамары Пракопаўны, «скурай адчувала небяспеку». Ды і сам Фама

Ф. Бельскі, 1951 г.

Антонавіч у 1936 г. супраць сваёй волі быў уцягнуты ў ідэалагічна-палітычныя працы ў Магілёўскім педінстытуце. Звычайнай справай у той час былі даносы, прытым публічныя на старонках друку. Скаргі-допісы пільных студэнтаў змяшчаліся ў газеце «Камунар Магілёўшчыны».

Ва ўмовах разгарнення жорсткай палітычна-рэпрэсіўнай кампаніі Ф. Бельскага разам з жонкай пашчасціла ўратавацца і выехаць з Магілёва на працу ва Узбекістан. Так пачынаўся новы перыяд жыцця і дзейнасці вучонага. А гэта, зразумела, новая тэма.

Напрыканцы хацелася сказаць вось пра што. Прафесар Ф. Бельскі ўсё сваё далейшае жыццё, да сваёй смерці ў

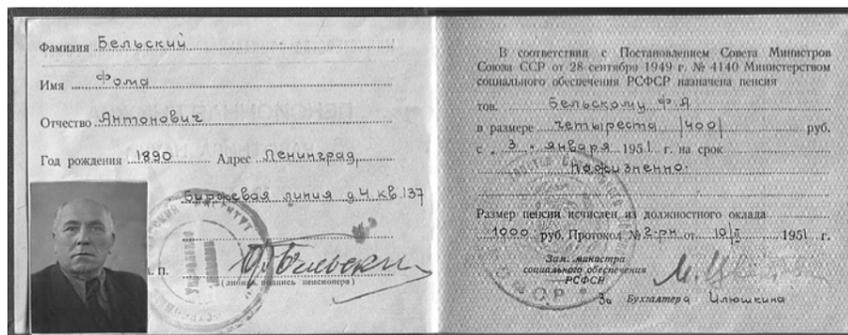
сакавіку 1952 г., марыў вярнуцца на радзіму. Прыехаць сюды ён не змог, хоць і цікавіўся ў лістах да бацькавай жонкі Фядоры Бельскай і брата Івана, ці ходзіць цягнік да станцыі Цімкавічы. Таталітарны рэжым і сталінскую ўладу ён, на вялікі жаль, не перажыў. Аднак адбылося духоўнае вяртанне вучонага-педагога на сваю Бацькаўшчыну. І гэта радуе. Але, як казаў паэт, «всё же, всё же, всё же...».

Колькі гадоў таму пасля дэталёвага азнамлення са спісам вядомых людзей у раздзеле «Дятелы науки и производства» на афіцыйным сайце Капыльскага раённага выканаўчага камітэта я не сустрэў імя вядомага савецкага вучонага прафесара педагогікі Ф. Бельскага. На жаль, не з'явілася яно і па сёння. Зрэшты, добра ўжо тое, што даведацца пра Ф. Бельскага, ураджэнца Капыльшчыны, можна на сайце Капыльскай раённай бібліятэкі імя А. Астрэйкі, з іншых разнастайных крыніцаў, у тым ліку з энцыклапедычных выданняў «Памяць. Капыльскі раён» (2001), «Беларуская энцыклапедыя» (2004, т. 18, кн. 1) і «Беларускае замежжа» (2010).

Хтосьці можа заўважыць ды сказаць, што я чалавек зацікаўлены і заангажаваны, дбаю пра ўшанаванне памяці свайго дзядзькі, пра тое, каб яго імя заняло сваё месца ў гісторыі раёна. Мабыць, гэта так. А чаму б і не? Знаёмства з гэтым спісам з 22 асобаў на сайце райвыканкама і вывучэнне іншых біяграфічных звестак пра вядомых вучоных-землякоў пераконвае ў тым, што Ф. Бельскаму і сапраўды належыць выдавочны прыярытэт, нават «пальма першынства» – ён першы значны дзеяч навукі з Капыльшчыны ў XX ст. Пазней адсюль пададуцца ў вялікі свет, кабстаць вучонымі, С. Умрэйка, І. Лупшыцкі, І. Далгін, С. Александровіч, А. Наркевіч, Л. Шакур і інш. Калі быць аб'ектыўным і крытычным да сённяшняга спіса выдатных вучоных з Капыльшчыны, то ў гэтым пераліку пакуль няма імянаў многіх іншых вядомых і славуных вучоных. Я не буду браць увесь раён, казаць «за ўсё Капыль і Капыльшчыну», але мушу заўважыць, што ёсць і іншыя вучоныя з маіх Цімкавічаў, якія чамусьці не трапілі ў гэтыя спісы. Так, у мястэчку Цімкавічы нарадзіліся знакаміты савецкі вучоны Рыгор Айзенберг (1904–1994) – лаўрэат Ленінскай прэміі, Сталінскай прэміі і Дзяржаўнай прэміі СССР, доктар тэх-

Фама Бельскі з жонкаю Кацярынай Міхайлаўнай. Краснадар, 1935 г.

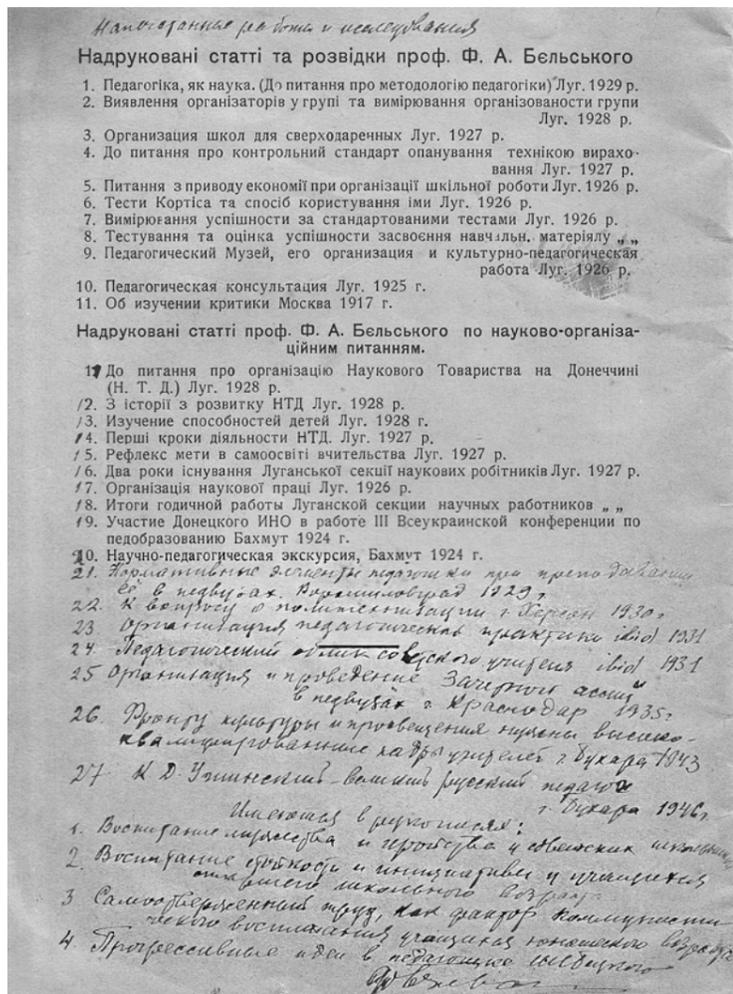
Пенсійная кніжка Ф. Бельскага, 1951 г.

нічных навук, прафесар, Навум Гурвіч (1905–1981) – лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, доктар медыцынскіх навук, прафесар. Р. Айзенберг – буйны вучоны ў галіне электрадынамікі і сувязі, Н. Гурвіч – вядомы патафізіялаг і рэаніматалаг. На жаль, пра гэтых славуных і прызнаных у савецкі час вучоных на нашай Капыльшчыне ні слыху ні дыху, інакш кажучы, нідзе пра іх нічога не пісалася

і не гаварылася. У летапісе Цімкавіцкай сярэдняй школы імя Кузьмы Чорнага краязнавец І. Ігнатчык называе імёны вядомых вучоных-землякоў: доктара тэхнічных навук Уладзіміра Родчанкі, доктара медыцынскіх навук Вальдэмара Раманенкі, доктара фізіка-тэхнічных навук Валерыя Калацкага і інш. Безумоўна, гэты пералік у межах Капыльскага раёна можна доўжыць і доўжыць.

Спісы спісамі, іх складаюць жывыя людзі. Мабыць, рана ці позна сціплы раённы спіс будзе перагледжаны, істотна пашыраны, і там з'явіцца імя прафесара Ф. Бельскага і іншых вядомых землякоў. Ведаю і цяно: Капыльшчына ніколі не пагарджала сваімі таленавітымі землякамі, а шанавала іх і ганарылася імі. А як жа інакш! Хто, як не мы, людзі сучаснай Беларусі, павінны беражліва, адказна і з удзячнасцю ставіцца да памяці пра сваіх папярэднікаў, вядомых і славуных землякоў, усведамляць, што яны – нашая слаўная гісторыя, гонар і сумленне. Гэта ўжо аксіёма: без мінулага не можа быць будучыні, а памяць індывідуальная і нашая агульная павінна быць заўсёды жывой, неабыхавай, глыбокай і трывалай. Яшчэ ў далёкіх 1920-х Ф. Бельскі ў артыкуле «Мінулае нашага краю» гаварыў пра неабходнасць «весці... вывучэнне звестак краязнаўчага характару», «выхаванне ў навучэнцаў любові да роднага краю». Бясспрэчна, у роднай Беларусі, у кнізе радзімазнаўства імя прафесара педагогікі Ф. Бельскага займае сваё адметнае і годнае месца.

Алесь БЕЛЬСКИ

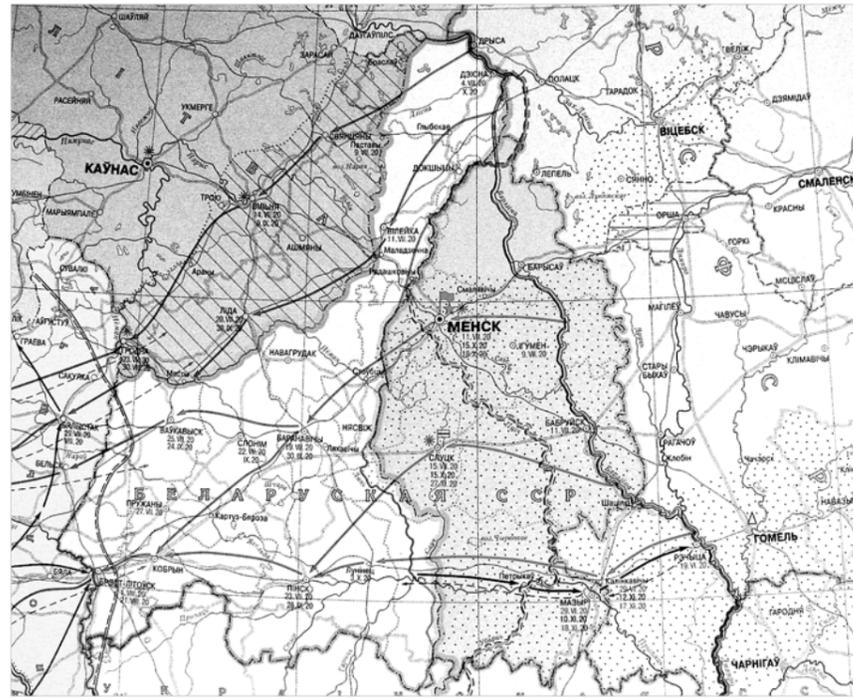
Спіс друкаваных і рукапісных працаў Ф. Бельскага, надпісаны яго рукой

Як у XX стагоддзі дзялілі Беларусь

Нам, беларусам, часта даводзіцца чуць пра славянскае адзінства, братэрства рускіх і беларусаў. А вось якім яно бывае, гэтае «братэрства», можна пабачыць, чытаючы нашу гісторыю: што адбывалася з намі як з народамі і нашай зямлёю хаця б у XX стагоддзі? Пасля апошняга падзелу Рэчы Паспалітай у 1795 годзе Беларусь (ВКЛ) апынулася ў складзе Расійскай Імперыі і да 1918 года была яе паўночна-заходнім краем. Але Першая сусветная вайна і рэвалюцыі развалілі імперыю і далі магчымасць народам, якія ў яе ўваходзілі, ствараць свае нацыянальныя дзяржавы. Да гэтага імкнулася і беларуская нацыянальная эліта.

Бальшавікі Масквы па дамовы з немцамі 23 лютага 1918 года здзяйсняюць падзел нашых тэрыторый. Каб спыніць нямецкі наступ на Санкт-Пецярбург і застацца пры ўладзе, ленінскі ўрад прымае нямецкія ўмовы, і 3 сакавіка ў Брэсце-Літоўскім яны падпісаныя. Паводле гэтай дамовы наша зямля была падзелена па лініі Друя-Паставы-Вільня-Ліда-Ружаны-Пружаны-Камянец. Землі на захад ад яе адышлі немцам. Як ставіцца да падзелу самі беларусы – ні бальшавікоў, ні немцаў не цікавіла. Згодна з дамовай Саветы павінны былі выплаціць яшчэ 6 мільярдаў марак (золатам, зернем, скацінаю і інш.), і Беларусь да поў-

Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка Беларусі – Беларуская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка. Чэрвень 1920 г. – сакавік 1921 г.

най выплаты сумы мусіла заставацца пад немцамі. У гэты час РСФСР прызнала незалежнасць Украінскай Народнай Рэспублікі і яе правы на Брэсцкі, Пінскі, Мазырскі, Рэчыцкі ды Гомельскі паветы. Беларускія нацыянальныя лідары спрабавалі пратэставаць, ратаваць Беларусь,

якую рэзалі на кавалкі. Але ў выніку вырашылі дамаўляцца з новымі гаспадарамі. На жаль, паводле Брэсцкай дамовы немцы абавязаліся не прызнаваць новых дзяржаваў на тэрыторыі Расійскай Імперыі, якія ўтварацца пасля 3 сакавіка 1918 года. Беларусы папросту спазніліся. Ды ўсё ж намаганні Народнага Камісарыята беларусаў не былі дарэчнымі. 9 сакавіка 1918 года Выканкам Рады Усебеларускага з'езда (які быў разгнаны ў снежні 1917-га бальшавікамі) выдаў II Устаноўчую грамаду на нарадаў Беларускай Народнай Рэспублікі ў Вільню.

Яна дэкларавала ўтварэнне Беларускай Народнай Рэспублікі ў межах рассялення беларусаў альбо колькаснай іх перавагі. Заканадаўчую ўладу атрымала Рада Усебеларускага з'езда (са старшынёй Іванам Серадой). А 25 сакавіка згодна з III Устаноўчай граматай БНР была абвешчана незалежнай дзяржавай у складзе Мінскай, Віленскай, Віцебскай, Смаленскай, Магілёўскай, Чарнігаўскай, Гродзенскай і Беластоцкай губерняў.

Немцы разганалі саму Раду, і толькі пасля далучэння да яе больш кансерватыўных працацэнтрыцкіх партыяў і арганізацыяў (Беларускі саюз памешчыкаў, Беларускі праваслаўны саюз, інш.), дзе лідарамі былі Раман Скірмут, Аляксандр Уласаў, Кіпрыян Кандратовіч, Віцэнт Гадлеўскі, Павел Алексюк, дазволілі працаваць і стварыць апарат мясцовай улады праз стварэнне мясцовых радаў. Былі праведзены перамовы з віленскай Радай БНР аб магчымасці дзяржаўнага саюзу з Літвой, якая абвясціла пра сваю незалежнасць яшчэ 16 лютага.

Аднак пасля таго, як у Нямеччыне адбылася рэвалюцыя ў снежні 1918-га, УЦВК РСФСР ануляваў Брэскую мірную дамову і аднавіў юрыдыцкую Расію на раней адданых пад нямецкі кантроль тэрыторыях. Саўнаркам і УЦВК РСФСР не прызналі БНР. Ужо 17 кастрычніка 1918 года пачаўся наступ Чырвонай Арміі на нашу

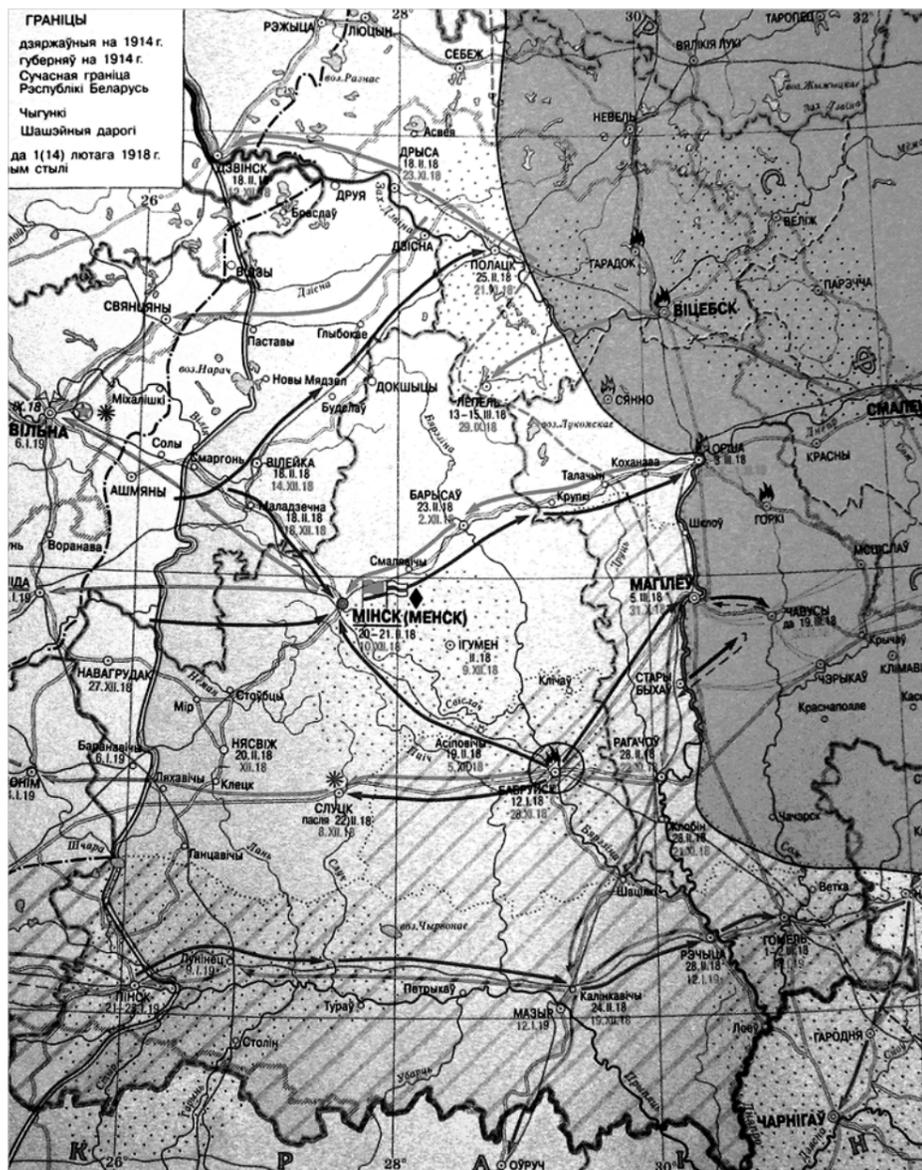
тэрыторыю, і 10 снежня яны захапілі Мінск, 5 студзеня 1919-га – Вільню. Пачаліся арышты і расстрэлы нязгодных. Рада БНР з'ехала спачатку ў Вільню, а затым у Гродна. Частка засталася ў Мінску з надзеяй дамовіцца з бальшавікамі. Толькі дарэмна. У Мінск пераехаў створаны бальшавікамі Беларуска-Нацыянальны Камітэт (Белнацкам), які ўзначальваў Аляксандр Чарвякоў. Да сярэдзіны лютага 1919-га войскі замацаваліся па лініі Вільня – Ліда – Слонім – канал Агінскага – Сарны.

1 студзеня 1919 года рашэннем УЦВК РСФСР была створаная Беларуская Савецкая Рэспубліка як буфер паміж Польшчай і РСФСР, бо Польшча падымалася і патрабавала аднаўлення Рэчы Паспалітай у межах 1772 года. Гэткі варыянт бальшавікоў палохаў, таму было вырашана стварыць БССР з уяўным суверэнітэтам і савецкім урадам. У склад БССР увайшлі Віцебская (без 3-х латгалскіх паветаў), Смаленская (без 4-х усходніх паветаў), Магілёўская, Мінская і Гродзенская губерні, часткі Віленскай (Свянцянскі і Ашмянскі паветы) і Чарнігаўскай губерняў (Мглінскі, Навазыбкаўскі, Старадубскі, Суражскі паветы). Вільню бальшавікі вырашылі аддаць Літве. Маніфест быў напісаны па-руску. Усе навучальныя ўстановы, створаныя БНР, былі закрытыя. Справаводства і газеты сталі выходзіць па-руску. Затым, ужо 7 студзеня 1919-га, ЦК РКП(б) загадаў выключыць са складу БССР Смаленскую, Віцебскую і Магілёўскую губерні і далучыць да РСФСР.

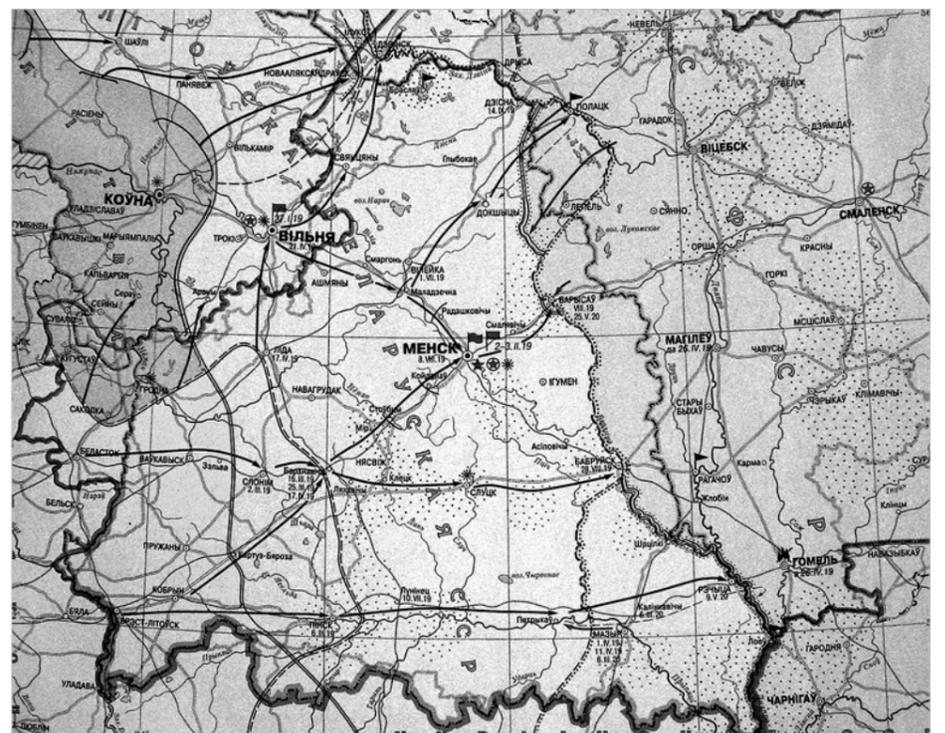
А яшчэ праз некалькі дзён бальшавікі з Масквы паведамілі, што злучаюць БССР з Літоўскай ССР і ствараюць ЛітБел.

Людміла ЛІТВИНАВА

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Заходняя вобласць (Заходняя камуна) РСФСР. 23 лістапада 1917 г. – снежань 1918 г.

Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка Беларусі і Літоўска-Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка. 1 студзеня 1919 г. – ліпень 1920 г.

«Спакушэнне» Барыса Пятровіча

У выдавецтве «Кнігазбор» пабачыла свет кніга Барыса Пятровіча «Спакушэнне», куды ўвайшлі выбраныя апавяданні, публікаваныя раней, а таксама шэсць новых твораў.

Барыс Пятровіч – літаратар, галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» (з 2002), старшыня ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» (з

2011), аўтар шматлікіх пражаных твораў, перакладзеных на шэраг еўрапейскіх моваў. А ў 2008 і 2011 гг. выйшлі дзве яго кнігі, перакладзеныя Дзмітрыем Плаксам на шведскую мову.

Апавяданні, прадстаўленыя ў кнізе, дэманструюць розныя манеры аўтарскага пісьма – ад класічнага паслядоўнага разгортвання падзеяў да пошукаў у стылістыцы і разняволення ў сінтаксісе. Кароткія жанравыя формы – апавяданні, фрэскі (замалёўкі) – найбольш прывабныя да сучаснага чытача,

бо не толькі ў рамане, але і ў лаканічным апаведзе можна выказаць многае.

Уменне аўтара ў некалькіх старонках адлюстраваць цэлае жыццё чалавека або ў пару сказаў укласці апісанне няпростай гісторыі, асобы, характару – адзнака сапраўднага майстэрства.

«Мне ўжо шмат гадоў. Значна больш, чым па пашпарце. Бо, думаю я, пакуль чалавек верыць, што лепшыя ягоныя гады яшчэ наперадзе, – ён малады, калі ж пачынае лічыць,

што ўсё лепшае засталася ў мінулым, – ён стаў старым. А старасць – невылечная хвароба...» – пачынае герой свой апавед у творы «Успаміны. Дзічка». Тонкая эмацыйнасць і пранізлівасць аўтарскіх рэфлексіяў не пакідае чытача абьякавым; героям Барыса Пятровіча міжволі суперажываеш і знаходзіш у іх нешта блізкае і роднаснае.

Герой кнігі «Спакушэнне» балансуюць на мяжы розных пачуццяў: явы і сну, хаосу і гармоніі, на мяжы мінулага і будучыні, і ў гэтым якраз заключаная спакуслівасць жыцця.

Паводле паведамлення Саюза беларускіх пісьменнікаў

Гродзенскія пісьменнікі атрымалі шыкоўны падарунак – альманах «Новы замак». Стварыў канцэпцыю выдання, уклаў яго мясцовы празаік Сяргей Астравец.

Чаму «Новы замак»? Для мяне ў назве адразу пачуўся перазоў з кнігай гродзенскіх паэтаў «Лабірынты прывіднага замка», выдадзенай крыху больш за дзесяць гадоў таму. Кожны творца спрабуе ўзвесці свой новы замак. Але колькі ж даводзіцца паблукваць па ягоных лабірынтах у пошуках і выйсця, і вяршыні, каб часцей за ўсё прыйсці да высновы: усё гэта ёсць толькі прывідам.

«Новы замак» тэматычна атрымаўся гродзенскім. Хоць аўтары прапаноўвалі творы, відавочна, не надта пра гэта задумваючыся. Проста Гродна – такое месца, якое ўплывае на творцаў надзвычайна. Недарэмна ж «Хрыстос прыжамліўся ў Гародні». Як неаднойчы рабіў тое і аўтар вядомага рамана.

Найбольш багатай паўстае паэтычная ніва альманаха. У Гродне традыцыйна многа паэтаў. Пра гэта шмат гаварылася на прэзентацыі, што сталася знакавай у розных сэнсах. Яна адбылася 21 сакавіка ў Сусветны дзень паэзіі і, зразумела ж, у Новым замку. Працягуем тут артыкул Усевалада Сцебуракі, які дакладна акрэсліў асноўныя адметнасці паэтычных твораў. Альманах «распачынае маладая гарадзенская паэтка Ганна Аўчыннікава, аўтарка кнігі «Ад зачыненай брамы». Далей ідзе нізка вершаў-прысвячэнняў, створаных у адметнай манеры вядомай паэткай Данутай Бічэль. Гэта сапраўдная галерэя партрэтаў Ларысы Геніюш, Адама Станкевіча, Кастуся Тарасова і іншых славетных беларускіх дзеячаў рознага часу. Наогул, варта адзначыць прыемную зместавую і стылістычную разнастайнасць твораў, змешчаных у паэтычным раздзеле альманаха. Тут і светлая лірыка Уладзіміра Васько, і праўдзіва-шчырыя прызнанні Анатоля Валюка, і зараджаныя пазітывам палкі, які маніфесты, вершы Алеся Жамойціна, і напоўненыя жыццёвай мудрасцю творы Яўгена Петрашэвіча, і класічныя трыялеты Алеся Старадуба, і эксперыментальныя таўтаграмы Сяргея Чыгрына».

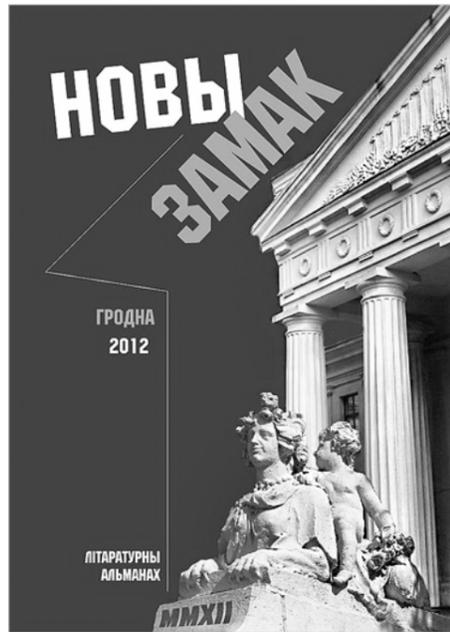
Дапоўнім гэты пералік згадкай пра глыбокія, без паэтычнага прыхарошвання вершы Юркі Голуба, які шмат зрабіў, каб «Новы замак» паўстаў. Назавем яшчэ адно імя – Анатоль Брусевіч. Знакавае для сённяшняга Гродна. Паэт, які стварае цалкам адметны свет. Але ўжо і не

Новы гродзенскі альманах

стварае. А непарыўна суіснуе з гэтым светам. Бо ўсялякія моманты гульні, штучнасці, забавы з жыццём і паэзіяй адкінутыя творцам. Бо занадта многа болю і стратаў шчодро падаравана яму Небам:

Мой свет разарваны
на тысячу сказаў.
На тысячу словаў
разбіта маўчанне.

Мой Божа,
навошта ты дорыш адразу
Так многа адценняў і ценяў адчаю?

Сярод прозы найперш вылучаецца апавесць-эсэ С. Астраўца «Мармур не смеяцца», што падзгалюўкам мае «Гісторыя праз дзвесце дваццаць год». Твор не для людю паспалітага. Успрымаецца вельмі няпроста з многіх прычынаў. Найперш з-за неадназначнасці постаці галоўнага героя апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага. Няпроста зразумець і прыняць аўтарскае стаўленне да свайго, як прынята лічыць, зусім не гераічнага героя. Не спрыяе лёгкасці чытання і складанасці сінтаксіса. Але проста патрэбна знайсці своеасаблівы ключ да рытму мастацкай прозы аўтара, каб яе гучанне было не толькі не складаным, а прыносіла сапраўднае задавальненне чытачу. Услухаймася, гэта ж надзвычай цікавая імітацыя антычнага верша:

Ці мог ён стрэлкі часу
нейк скарэктаваць,
злагодзіць іх хаду,
намаляваць на вежы цыферблат,
каб ззялі лічбы, каб рух у небе
не азмрочваў, а натхняў?
Наўрад – адказ мой
так гучыць – наўрад.

Зрэшты, аўтар, шануючы чытача, дае багата падказак, як успрымаць ягоны твор, дзе героем не толькі кароль, але і сам каралеўскі горад. Не той рэальны, у якім існуюць месціцы, а створаны аўтарскім разуменнем: «Мой каралеўскі горад для мяне – тэатр у звычайным разуменні і тэатр, дапусцім, гістарычны».

Традыцыйнай манеры створанае апавяданне Валянціна Дубатоўкі «Бацька», у якім аўтар шукае і знаходзіць цікавыя сюжэтныя хады, пераплятаючы людскія лёсы. Ставіць героя перад выбарам, калі выбару ў яго няма.

Казкі ёсць і казак няма. Можна супрацьпаставіць творы Алы Петрушкевіч і маладога празаіка Стаса Ільіна. Бо ў першым выпадку для аўтаркі сам горад – казка, а для новага пакалення ўся зямля знаёмая і даўно адкрытая, асвоеная, як уласны дом. Гэта паказальна: творцы паважанага веку больш схільныя верыць у казку, маладыя ж добра ведаюць свет і тыя працэсы, якія ў ім адбываюцца, каб сцвердзіць: казка памерла. Няма месца ў сучасным свеце яе героям. Свет пайшоў кудысьці далёка. Але куды ён зойдзе?

З адметным пачуццём успрымаецца сёння эсэ Юрыя Гуменюка «Цені Бруна Шульца ў Гродне», паэта, які так трагічна-неспаздзявана сышоў мінулаю завейна-сцюжнаю зімою. Гэта ягоны апошні, прапанаваны да друку, твор. Неістотна, што ён ужо быў надрукаваны ў перыядыцы. Тут, у гэтым выданні, эсэ вельмі дарэчы. Як падкрэсліў сам аўтар у назве, твор ягоны таксама гродзенскі. Бо не проста пісаў Юра пра цікавую постаць Бруна Шульца, цікавую для яго, імкнуўся, каб і для іншых яна стала такой жа. Цалкам лагічна і як жа па-майстэрску даводзіць ён аднасць эстэтычнае прасторы Гродна і радзімы польскага пісьменніка далёка-блізкага Драгобыча, далёка-блізкага міжваеннага дваццацігоддзя: «Не ведаю, як у

іншых беларускіх гарадах, а ў Гродне прысутнасць Бруна Шульца не выклікае асаблівых пярэчанняў, яна вельмі адчувальная. Мабыць, таму, што сам горад, як былая рэзідэнцыя каралёў Рэчы Паспалітай, і як знакавае месца на скрыжаванні розных культур і рэлігійных традыцыяў, арганічна ўлічваецца ў сістэму шульцаўскіх вобразаў і фантазмагорыяў. Калі з галавой акунуцца ў дзіўны метафарычны свет пісьменніка можна пазнаць і «Вуліцу кракадзілаў», і «Цынамонавыя крамы» і, напэўна, тых крыху дэманічна-пажадлівых кабет-манеканай».

Дзённікавыя запісы прафесара Гродзенскага ўніверсітэта Аляксея Пяткевіча «Крэскі з мае дарогі» ахоплваюць невялікі па часе пласт (1988–1991), але гэта былі гады надзвычайна напружанага жыцця, калі грамадскія справы літаральна захапілі ў палон вучонага-літаратуразнаўцу. Бо верылася, што з тых намаганняў будзе плён, бо першыя вынікі з'яўляліся. Але як самотна ведаць, што з таго сталася, і колькі не было напісана, не створана аўтарам. Ададзеныя былі сілы на алтар беларушчыны, якая ніколі не была ласкавай да сваіх працаўнікоў.

Што да асобна вылучанага раздзела перакладаў, то ў большасці гэта перастварэнні з польскай літаратуры, што цалкам зразумела: надта цесна пераплеценыя кантэксты нашых сувязяў. Над перакладамі з паэзіі Адама Міцкевіча, Аляксандра Макрэцкага, Антоні Маслінскага, Чэслава Сэнюха шчыравалі Ю. Голуб і Станіслаў Суднік.

Заклучны раздзел альманаха «Хроніку» літаратурнага жыцця Гродна, і не толькі, апошняга часу падрыхтаваў С. Астравец. Між іншым, вылучым развітальнае слова пра пісьменніка, стваральніка музея Васіля Быкава ў нашым горадзе Мікалая Мельнікава, імпрэзу з нагоды 120-годдзя з дня нараджэння Зоські Верас і прэзентацыю кнігі вершаў «Займеннікі» Едруся Мазько. Паэта, які сваёй адзінай кнігі не дачакаўся. Паэта, для якога Гродна стаў месцам заўсёднага вяртання і вялікага каханья:

Святы анёл са шпілю
пекнай Фары
Штоночы шпацыруе па Гародні.
І я патрапіў на яго сягоння,
Калі вяртаўся да цябе з вакзала.
І скрозь святло неонавых рэкламаў
Мы моўчкі з ім па вуліцах блукалі
І тое, што не страцілі, шукалі
На польскім бруку,
у вітрынах крамаў.

Аля ПЕТРУШКЕВІЧ

Падарожжа з Янкам Маўрам

Да 130-годдзя з дня нараджэння пісьменніка

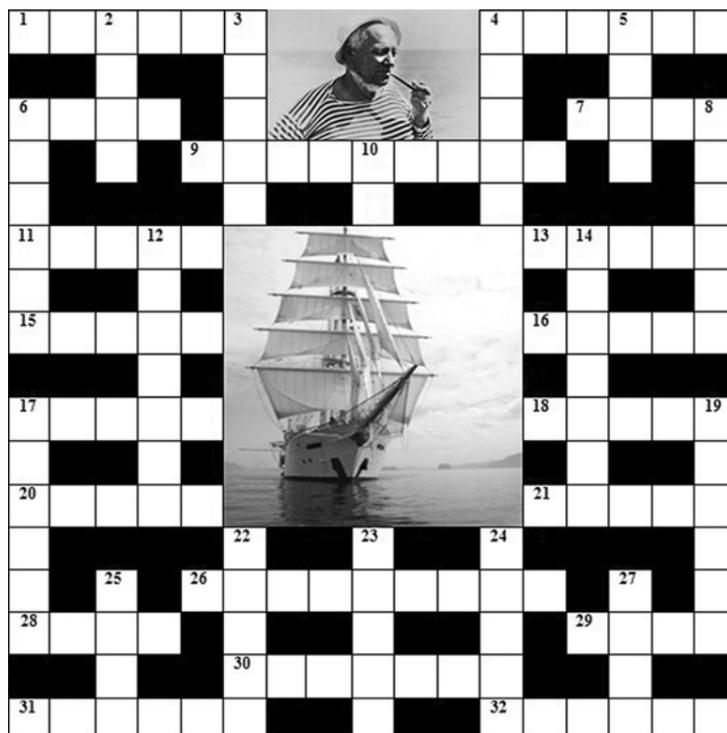
Уздоўж

1. Даўняя назва г. Ліепая (Латвія), дзе 130 гадоў таму ў сям'і сталара Міхаіла Фёдарова нарадзіўся будучы пісьменнік, пачынальнік беларускай дзіцячай літаратуры Янка Маўр (Іван Фёдарав). 4. Званне малодшага камандзіра на караблі. 6. Планета сонечнай сістэмы, куды адпраўляюцца ў падарожжа Святлана і Светазар – героі фантастычнай аповесці Янкі Маўра «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага». 7. Марское двухмачтавае паруснае судна XVIII–XIX стагоддзяў. 9. Краіна ў паўднёваўсходняй Азіі, дзе адбываюцца падзеі прыгоднага рамана «Амок». 11. Апавяданне Янкі Маўра, першапачатковая назва якога была «Шчасце». 13. Лаўка ў сялянскай хаце. 15. Верхняя частка дрэва. 16. Краіна ў Азіі, дзе разгортваюцца падзеі ў апавяданні Янкі Маўра «Незвычайная прынада». 17. Буйная азіяцкая краіна, месца дзеяння змагароў за свабоду герояў апавядання «У цяжкіх». 18. Прадстаўнік індзейскай народнасці Мексікі. 20. Слуп для парусоў на судне. 21. Вогненная ... Востраў на поўдні Лацінскай Амерыкі (Чылі), на якім адбываюцца захапляльныя падзеі з Мангам, галоўным героем аповесці Янкі Маўра «Сын вады». 26. Высакародная прафесія, якой амаль усё жыццё аддаў рамантык Янка Маўр. 28. Буйная жывёліна, забойства якой кантрабандыстамі глыбока закранула Мірона і Віктара, герояў аповесці «Палескія рабінзоны». 29. Вялікая і лёгкая спартыўная парусная лодка. 30. Драўляная бочка, якая ўваходзіць у рыштунак шлюпки і служыць для захавання запасаў прэснай вады. 31. Востраў у Індыйскім акіяне, згаданы пісьменнікам у аповесці «Слёзы Тубі». 32. Прыгожая заходнееўрапейская краіна, дзе адбываюцца падзеі з удзелам галоўнага героя Джузепе ў апавяданні «Лацароне».

адбываюцца падзеі з удзелам галоўнага героя Джузепе ў апавяданні «Лацароне».

Упоперак

2. Бакавая сценка марскога або рачнога судна, самалёта. 3. Асоба, упаўнаважаная для выканання даручэнняў. 4. Невялічкае аднамачтавае судна. 5. ... Твэн. Амерыканскі пісьменнік – сабрат Янкі Маўра па дзіцячай літаратуры. 6. Самуіл .... Расійскі дзіцячы паэт, продкі якога па лініі бацькі былі ўраджэнцамі Койданава; ён вельмі добра ставіўся да творчасці Янкі Маўра. 8. Новая ... Буйны востраў, які па плошчы займае другое месца на Зямлі пасля Грэнландыі; на ім адбываюцца захапляльныя падзеі, апісаныя Янкам Маўрам у аповесці «У краіне райскай птушкі». 10. Адмаўленне. 12. Цесныя зносіны, дзелавая сувязь. 14. Дазвол на што-небудзь, зацверджаны вышэйшай ін-

станцыяй. 17. Кухня на судне. 19. Чарнільная пляма. 22. Свяшчэнная кніга мусульманаў. 23. Канат для прычала суднаў. 24. Моцная амеры-

канская або англійская гарэлка. 25. Замінка ў руху каня. 27. Пакаты спуск.

Склад: **Лявон ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск**

Традыцыі і сучаснасць

Для «Ceilidh Ceol» і чужое сваё

«Ceilidh Ceol» – «Сыны старадаўняй Літвы», Мн., 2013, «Vigma»

Жыццёвыя акумулятары (напр., роднасць чужога, блізкасць далёкага) бянтэжаць розум многіх аднаасноў прадлеглага, хоць для развітай логікі, дзе не забытая дуалістычнасць свету, яны нібы дадатковы аргумент трывалага сэнсу. Праўляецца гэта і ў беларускім маскульце, калі павярхоўны сэнс нясе адзін вобраз, а ў выніку дасягаеш адваротнага адчування. Вось і чарговая навінка музычнага рынку: гурт з кельцкай назвай «Ceilidh Ceol» («Кейлі кёл»), які прапануе ў альбоме «Сыны старадаўняй Літвы» ірландскія гістарычныя песні, граняны на аўтэнтчных кельцкіх інструментах, ці можа стварыць духоўны лек нашаму хвораму на бяспамяцтва народу? Як заўжды, высновай усялякага акумулятара становіцца парадокс: зможа, калі Божа дапаможа. А дапамагае Бог тым, хто не здрадзіў ойчаму дару, не будзе новаю Вавілонскую вежу дзеля новага вавілонскага вярха.

Лідара «Ceilidh Ceol» Алеся Чумакова ведаюць праз удзел у культываваным медыявальным гурце «Стары Ольса», але свой новы праект адносіць да бардаўскай плыні. Зноў парадокс? Але што такое бардаўская песня? Калі верыць адным, што яна прыйшла з Расіі пад уплывам Высоцкага, Акуджавы, Камбуравай, то хто праігнаруе вялікія купалаўскія радкі: «Кажуць, толькі як выйдзе і ўдарыць як ён / Па струнах з неадступнаю песняй, – / Сон злятае з павек, болю цішыцца стогн, / Не шумяць ясакары, чарэсні?»

Купалаўскую традыцыю працягвае і А. Чумакоў з сябрамі, сягаючы да першакрыніцаў. Музыкі сярэднявечнай традыцыі нагадвае часіны, калі гнаныя англасакскія акупанты кельты разбегаліся з уласнага дому па ўсёй Еўропе і Амерыцы, пакінуўшы і ў Вялікім Княстве Літоўскім не толькі прозвішчы кшталту Лермонт (пазней у Расіі зробіць з іх Лермантавых), Шот, найпрост пераймае пяснярскую традыцыю (кельцкае bard – гэта не англійскае bird, а менавіта спеўная птушка, якая стала і назвай спеўных паэтаў). Як сведчыць прамова, «на глебе мілагучнасці ірландскіх мелодый шчыры талент такіх выканаўцаў зрабіў Ірландыю краінай бардаў. Песні ірландскага рамантызму дагэтуль папулярныя па ўсім свеце, усяляючы волю і абуджаючы павагу да сваёй гісторыі».

Дзеля бардаўскіх першакрыніцаў гурт і назву ўзяў «Ceilidh Ceol» (з ірландскай гэльскай мовы – кэйлі – гранне, супольны джэм-сэйшн, кажучы сучаснаю мо-

ня 1863-га ў гонар гераізму ксяндза Юзэфа Гарбачэўскага, мастака Міхаіла Андрэілы ды ўсіх, хто на Лідчыне змагаўся за волю ў атрадзе Людвіка Нарбута.

600-годдзю Грунвальдскай бітвы прысвечаная загаловаўная «Сыны старадаўняй Літвы» – пераклад «Down by the Glenside (The Bold Fenian Men)» Падэра Кэарні, дзе жанчына пая славу даўнім героям, быццам знаёмая з імі, бо гэта дух самой Радзімы:

На шляху праз прысады я старую прымеціў:
Поліць ружы, зрывае чырвонае квецце.
Моўчкі ўслухаўся я, як жанчына спявае
Славу мужным сынам старадаўняй Літвы.

Неафіцыйны нацыянальны гімн Ірландыі «God Save Ireland» Цімаці Салівана стаў беларускай «За Радзіму! За Герояў!». Вельмі актуальна гучаць для беларусаў «Два курганы», бо гэта пераклад ірландскай «Si Bheag, Si Mhor» (B. Warfield / O'Carolan), якая заклікае сцішыць варажасць у расколатым на два лагера грамадстве.

Яшчэ трансфармацыя – «Толькі месяц узыздзе»: арыгінал «The Rising of The Moon», напісаны ў сярэдзіне XIX стагоддзя Джонам Кэйсі, распавядае пра ірландскіх пікінераў, якія біліся з брытанскай арміяй у 1798-м, а героі перакладу – сяляне-касінеры, якія змагаліся за вольную Беларусь. Галоўнай дзеючай асобай абраная шляхцянка Эмілія Плятэр, якая ў сваё 25 гадоў на чале атрада касінераў Браслаўшчыны загінула ў паўстанні 1831-га (атрад вытрымаў шэраг баёў з расійскім войскам і ледзь не захапіў Дынабург (Дзвінск, Даўгаўпілс):

«О скажыце, пані Плятэр,
спешка гэтая нашто?»
Блішчучь вочы маладыя,
ззяе чырвань яе шчок:
«Сціхні, браце, ты загад мой
несці будзеш грамадзе –
Косы мусяць быць узняты,
толькі месяц узыздзе».

І хоць нават lovesong «Мілы мой» («Danny Boy», 1910) Фрэдэрыка Уэзэрлі распавядае ад імя жанчыны трагічную гісторыю рэкруцкага лёсу (каханы вяртаецца так позна, што тая пастарэла і памерла), але не падманвайцеся суровасцю ўсіх песень, бо «Піва няма» створаная паводле гумарыстычнай «A Pub With No Beer», дзе кельтааўстраліец Гордан Парсанз паклаў на музыку верш ірландскага паэта Дэна Шэана, напісаны ў 1943-м. Варта дадаць, што ў 1957-м сінгл з твораў стаў залатым, дасягнуўшы топовых пазіцыяў у Аўстраліі і Ірландыі, а ў Амерыцы ўвёў нэалагізм паб (спярша там спявалі «бар, дзе піва няма»). Беларусы і тут захавалі талантны дуалізм.

У прадаме А. Чумакоў акцэнт уява на рамантычнай плыні жанру, падкрэслівае падобны лёс кельтаў і ліцвінаў («Альбом прапануе падарожжа ў перыяд рамантызму, які спарадзіў у нас класікаў польскай літаратуры А. Міцкевіча і Ю. Крашэўскага, паспрыяў фармаванню новай беларускай літаратуры ў творах Я. Чачота, Я. Баршчэўскага, А. Рыпінскага, У. Сыракомлі, В. Каратынскага, В. Дуніна-Марцінкевіча»). Гэта выяўляе і мастацкая аздоба: «Сімвалам рамантызму ў паэзіі, музыцы, жывапісе становіцца арфа, – пішуць выдаўцы. – Гравюра славутага ліцвіна Рамуальда Жукоўскага, які ілюстрававу фантастыку Яна Баршчэўскага ў XIX ст. (выява арфіста ў атачэнні памятак рыцарскіх часінаў), стала сімвалам беларускага нацыянальнага рамантызму, таму ў рэканструкцыі сучаснага мастака Аляксея Валынца стварыла пазнавальны брэнд новага рэлізу». І нават калі слухач зусім выпай з гнязда роднай культуры, гэты альбом папулярных ірландскіх песень пакіне ў ягонай душы глыбокі пласт айчынай культуры. Спраўджана!

Вітаўт **МАРТЫНЕНКА**,
музычны крытык

Прэзентацыя альбома ў мінскім клубе «Лісіная нара»

Чэрвень

1 – Перапяліца Канстанцін Іванавіч (1938, Украіна), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

3 – Давыдзенка Васіль Паўлавіч (1933, Брагінскі р-н – 1987), беларускі празаік – 80 гадоў з дня нараджэння.

4 – Ткацэвіч Георгій Андрэевіч (1943), грамадскі дзеяч, намеснік старшыні ГА «Беларускі фонд культуры» і ГА «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры» – 70 гадоў з дня нараджэння.

9 – Міянсаравы Тамара Вартанаўна (1913, Масква – 1990), піяністка, заслужаная артыстка Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

9 – Янушкевіч Адольф Міхал Валяр’ян Юліян (1803, Нясвіж – 1857), падарожнік, пісьменнік, удзельнік паўстання 1830–1831 гг. – 210 гадоў з дня нараджэння.

10 – Папроцкі Францішак (1723–1805), выдавец, перакладчык, гісторык, аўтар навуковых працаў пра Вялікае Княства Літоўскае – 290 гадоў з дня нараджэння.

11 – Мароз Уладзімір Вікенцьевіч (1953, Івацэвіцкі р-н), пісьменнік, кінадраматург, сцэнарыст, кінарэжысёр, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1994) – 60 гадоў з дня нараджэння.

13 – Шапко Эдуард Пятровіч (1903, Латвія – 1977), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

14 – Смалы Вацлаў Іванавіч (1923–1994), кіназнаўца – 90 гадоў з дня нараджэння.

15 – Галушкіна Лідзія Іванаўна (1923, Расія – 2009), спявачка, педагог, народная артыстка Беларусі (1963) – 90 гадоў з дня нараджэння.

15 – Бутэвіч Анатоль Іванавіч (1948, Нясвіжскі р-н), пісьменнік, грамадскі дзеяч, намеснік старшыні ГА «Беларускі фонд культуры», старшыня грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры па захаванні гісторыка-культурнай спадчыны – 65 гадоў з дня нараджэння.

15 – Папоў Анатоль Мікалаевіч (1913, Расія – 1945), кампазітар, педагог – 100 гадоў з дня нараджэння.

15 – Чайка Васіль Самуілавіч (1938, Кіраўскі р-н – 2007), мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Віцебскі трамвай (1898), першая ў Беларусі трамвайная лінія – 115 гадоў з часу адкрыцця.

18 – Куляшоў Фёдар Іванавіч (1913, Рагачоўскі р-н – 1993), крытык, літаратуразнаўца, педагог, даследчык гісторыі рускай літаратуры, сучаснай беларускай літаратуры – 100 гадоў з дня нараджэння.

20 – Аўласевіч Міхаіл Аляксандравіч (1938, Шаркаўшчынскі р-н – 2008), мовазнаўца, заслужаны работнік адукацыі Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Школьнік Міша хваліцца:

– Неяк я так наеўся, аж не мог насіць жывот...

– І што ты зрабіў?

– Ехаў дзядзька на калёсах, крычуяму: «Каласок, падвезі мой жывот!»

– Падвез?

– Ага, кажа, я падвезу твой жывот, а ты паднясі маю кабылу.

Дзе варта пабываць

Фестываль маладых талентаў

1 чэрвеня а 12-й гадзіне ў Міжнародны дзень абароны дзяцей Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь адчыніць дзверы ўдзельнікам «Дзіцячага фестывалю 2013». Адметнасцю сёлетага свята стануць творчыя і інтэрактыўныя майстар-класы, а таксама канцэрты юных музыकाў і тэатральныя выступы.

Спецыяльна да фестывалю музык сумесна са студыяй творчага развіцця «Юныя таленты» падрыхтаваў мерапрыемствы на любы густ. Удзельнікі змогуць наведваць творчыя майстар-класы па бацку, «Паштоўка сваімі рукамі», кулінарны майстар-клас «Дызайнерскае печыва»; інтэрактыўны турнір па шахматах і шашках з вызна-

чэннем пераможцаў; майстар-клас па акцёрскім майстэрстве ад школы «Юныя таленты» і шмат іншага.

Наведнікам, якія нарадзіліся 1 чэрвеня і дзецям да 3 гадоў – уваход вольны, астатнія могуць набыць квітку.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС
г. Мінска

Малая краязнаўчая ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІФАЛАГІЧНАЯ ШКОЛА – кірунак у фалькларыстыцы і этнаграфіі XIX ст., прыхільнікі якога надавалі міфалогіі ўніверсальнае значэнне як крыніцы культуры і прыцягвалі яе да тлумачэння паходжання і сэнсу фальклорных і этнаграфічных з’яваў. Асноўныя палажэнні распрацавалі браты Я. і В. Грым, А. Кун (Германія), М. Мюлер (Англія). Яны разглядалі вераванні, паданні, песні, казкі, легенды і інш. як рэшткі старажытнага, т.зв. міфалагічнага светапогляду, які нібыта быў заснаваны на ўвасабленні нябесных з’яваў – сонца, месяца, хмараў, гromу і інш. Гэтыя ўвасабленні, на іх погляд, былі багамі, якім пакланяліся. Меркавалі, што з цягам часу такая рэлігійна-міфалагічная сістэма пачала разбурацца, і ранейшыя багі ператварыліся ў казачных персанажаў (жывёлаў, людзей і інш.). На думку вучоных, рэшткі міфалагічнага светапогляду захаваліся ў народных звычаях і абрадах, сутнасць іх часта тлумачылі памылкова. Асновай народнага светапогляду міфалагічная школа лічыла міф. Прыхіль-

нікамі яе ў Расіі былі А. Афанасьев, Ф. Буслаев, А. Мілер, А. Патабня і інш. На тэрыторыі Беларусі была пануючым кірункам 1-й палове XIX ст. і ў 1860–1870-я гг. З пазіцыяў міфалагічнай школы напісаныя этнаграфічныя працы П. Шпілеўскага, які адмаўляў эвалюцыю беларускай народнай культуры. Тыя ж погляды падзяляў і А. Кіркор. П. Шэйна на аснове прыняццяў школы склаў «Праграму для збірання помнікаў народнай творчасці» (1867), зборнік «Беларускія народныя песні» (1874). У зборніку «Беларускія песні» (1871) А. Бяссонаў частку старажытных беларускіх звычаяў і абрадаў памылкова выводзіў з хрысціянскай міфалогіі, тлумачыў іх яе матывамі. Метадалогія і высновы міфалагічнай школы, заснаваныя на ідэалізацыі міфалогіі і перабольшванні яе ролі ў гісторыі мастацтва, падвяргаліся крытыцы. Аднак яна адыграла важную ролю ў актывізацыі збірання і вывучэння фальклору, этнаграфічных матэрыялаў, у росце цікавасці да народнай культуры і яе творцы – народа, у абуджэнні нацыянальнай самасвядомасці.

Паважанае рэдакцыя!

У № 1 «Краязнаўчай газеты» за 2011 год у рубрыцы «Малая краязнаўчая энцыклапедыя» даюцца толькі тры значэнні слова «лава»: як прадмет мэблі, плыт ці частка плыта. Але ж на тэрыторыі сучаснага Асіповіцкага раёна былі ў абарачэнні і іншыя значэнні гэтага слова. Так, у кнізе І. Сербавы «Беларусы-сакуны» чытаем: «...усе вескі ў сакуноў маюць толькі адну вуліцу, праезная частка вуліцы замошчаная бяруннем і называецца «лавай»».

Таксама «лавай» называліся кладкі праз ручай ці балота. Трэба думаць, што слова «лава» ў такім значэнні ўжывалася здаўна, бо вядомы інвентар Свіслацкай воласці 1560 года называе «Лаву цёсаную» на рэчцы Талі, што на мяжы валоданняў вёсак Цэль і Арэшкавічы.

«Лава» ў сэнсе «кладкі, масткі праз ручай, рэчку ці балота» выводзіць да латышкага слова «лайпу» – «дошкі ці масткі, перакінутыя праз роў ці ручай».

Юрый КЛЕВАНЦ,
г. Асіповічы

Ад рэдакцыі. Дзякуем сп. Клеванцу за допіс. Сапраўды, мы можам не ведаць некаторых рэгіянальных асаблівасцяў, вартых адзначэння ў краязнаўчай энцыклапедыі. Таму чарговы раз запрашаем чытачоў дасылаць нам удакладненні да артыкулаў рубрыкі. Звяртаемся таксама да чытачоў, якія могуць распавесці новыя звесткі пра тыя паселішчы, якім неўзабаве будуць прысвечаны адпаведныя артыкулы (на бліжэйшы час плануецца Мосар, Моталь, Мсціслаў, Мышскі замак, Мядзел, Навагрудак), прапаноўвайце свае тэмы артыкулаў, іх прыкладны змест.